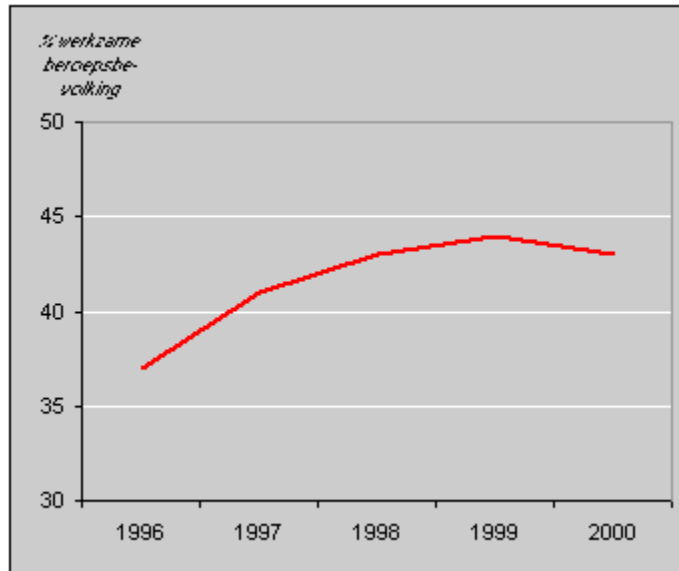

Overzicht van gepubliceerde statistieken rond computergebruik en RSI.

bron CBS: computergebruik in Nederland

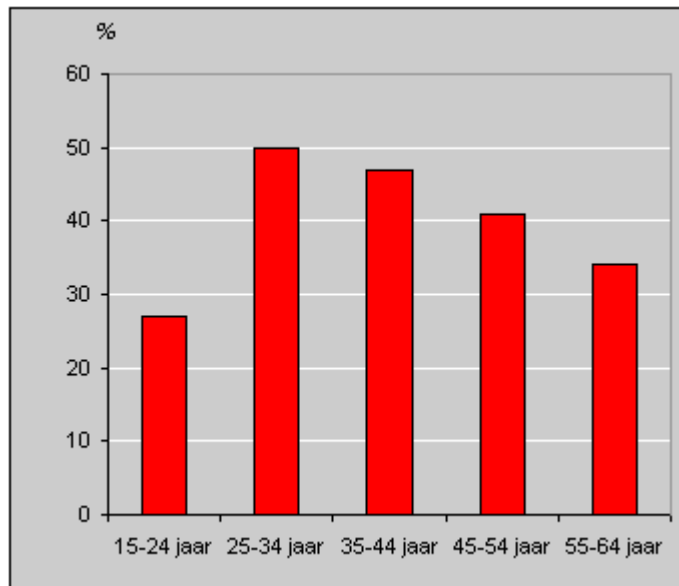
In 2000 werkten bijna drie miljoen mensen regelmatig achter een beeldscherm. Dat is 43 procent van de werkzame beroepsbevolking. Voor het eerst in vier jaar nam het beeldschermgebruik op de werkvloer niet verder toe. Werkenden van 25-34 jaar zitten het vaakst achter een beeldscherm.

Regelmatig beeldschermwerk van de werkzame beroepsbevolking

In de periode 1996-1999 groeide het aandeel werkenden dat regelmatig achter het beeldscherm werkt gestaag. Het liep op van 37 procent in 1996 tot 44 procent in 1999. In 2000 is het aandeel beeldschermwerkers voor het eerst lager dan in het voorgaande jaar. De daling is te gering om van een trendbreuk te spreken. Wel lijkt de opmars van beeldschermwerk tot stilstand te zijn gekomen. In een aantal bedrijfstakken is het verzadigingsniveau bereikt en in het merendeel van de bedrijfstakken wordt een lichte teruggang waargenomen.

Regelmatig beeldschermwerk naar leeftijd, 2000

Het computergebruik verschilt sterk per sector. In de landbouw en visserij wordt de computer het minst gehanteerd. Volgens het CBS is het gebruik zelfs teruggelopen: slechts 9 procent van de boeren en vissers zegt vaak met een computer te werken. In 1999 was dat nog 14 procent.

Ook in de industrie heeft de computer volgens het CBS terrein moeten prijsgeven. Het percentage computergebruikers daalde daar van 41 naar 38.

Dienstverleners zitten verreweg het meest achter een beeldscherm: driekwart van de bankemployés, verzekeringsmedewerkers en consultants werkt regelmatig met een computer. Maar ook hier is sprake van een lichte daling: in 2000 werkte 76 procent achter het beeldscherm, een jaar eerder was dat nog 77 procent.

'Beeldschermwerk heeft een sterke opmars achter de rug', stelt onderzoeker I. Beckers. 'Het is mogelijk dat daardoor mensen minder snel vinden dat ze veel met de computer werken dan een aantal jaren geleden.'

Toch lijkt het erop dat de groei eruit is, zegt ook D. Pesschier, arbeidscoördinator bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Bijna alle zeventienhonderd medewerkers van de dienst werken inmiddels met een computer. 'We hebben de top nu bereikt, je zou kunnen spreken van een verzadiging.' Een afname van het computergebruik leidt niet automatisch tot een drastische daling van het aantal RSI-klachten, stelt P. Dormans van het Meldpunt RSI in Maastricht. 'Klachten hangen samen met de intensiteit van het gebruik, en hebben vaak een sociale context. Het aantal computergebruikers staat daar los van.'

Bron: "trends in arbeid 2002"

Meer ICT leidt niet automatisch tot meer RSI: meer dan 4 uur achter de computer lijkt teveel

Nederland neemt bij het gebruik van ICT in bedrijven een koploperspositie in Europa in. Met de toenemende toepassing van ICT zijn beeldschermwerk en muisgebruik sterk toegenomen. ICT leidt echter niet automatisch tot meer RSI. Bij beeldschermwerkers gaat het veel meer om het aantal uren dat men achter het

beeldscherm doorbrengt. De intensiteit van het werk is dus een belangrijke voorwaarde voor het ontstaan van RSI: meer dan 4 uur per dag nagenoeg onafgebroken achter het beeldscherm lijkt een duidelijke grens.

Bron: "de digitale economie 2002"

De verspreiding van computers en internet binnen de samenleving nadert het verzadigingspunt. Ruim negen op de tien bedrijven gebruiken computers. Eind 2002 verwacht 82 procent van deze bedrijven ook over een internetaansluiting te beschikken. Drie op de vier personen beschikken thuis over minimaal één PC en bijna zes op de tien personen beschikken thuis over internet. Wel zijn er nog steeds verschillen binnen deze onderscheiden groepen. Binnen het bedrijfsleven bijvoorbeeld blijft het midden- en kleinbedrijf in het gebruik van computers en internet achter bij de grotere bedrijven.

Afnemende groei ICT-uitgaven

De groei van de binnenlandse ICT-uitgaven aan computers, software, mobiele telefoons en telecommunicatiediensten neemt jaarlijks af. Hierdoor daalt ook de groei van de binnenlandse ICT-sector. Deze sector was in de periode 1996-2000 nog vertrouwd met groeipercentages van rond de 14 procent; in 2001 is dit nog maar 4,6 procent. De daling van de groei aan ICT-uitgaven en van de binnenlandse ICT-sector wordt deels verklaard door de naderende verzadiging.

Gebruik blijft groeien

Het meer specifieke gebruik van ICT blijft groeien. Eind 2000 gebruikte één op de drie bedrijven internet voor het doen van inkoop. Eind 2002 zal dit voor vier op de tien bedrijven gelden. De grootste groei wordt voorzien voor het opzetten van een eigen website en het via internet verstrekken van productinformatie. Het maandelijkse volume van het internetverkeer is in 2001 verdubbeld. Het aantal gemeenten met een eigen website is in de periode 1996-2001 toegenomen van één op de twintig tot twee op de drie gemeenten.

Bron CBS

Ruim 20% van de werkenden in Nederland heeft RSI klachten als gevolg van computergebruik. De aandoening aan spieren, zenuwen en gewrichten door veelvuldig computergebruik komt vaker voor bij mensen met een werkweek van 35 uur of langer. Jongeren tussen de 15 en 24 jaar (25%) hebben vaker last van RSI dan ouderen tussen de 55 en 64 jaar (10%).

Bron: FNV bondgenoten

22% van de laptopgebruikers heeft dagelijks last van RSI of aan RSI gerelateerde klachten. Dat komt ondermeer omdat ze te lang achter hun computer zitten. Steeds meer werknemers werken met een laptop. Maar omdat een laptop niet voldoet aan het Beeldschermbesluit, mag je er maar 2 uur per dag op werken.

Uit onderzoek blijkt dat 85% van de gebruikers die grens van 2 uur overschrijdt. Ruim de helft van de ondervraagden werkt zelfs meer dan 6 uur per dag met een laptop en 38% hiervan doet dit ook nog eens dagen achter elkaar.

Bijna de helft van de ondervraagden werkt bovendien zonder aanpassingen zoals een los beeldscherm of toetsenbord. De bond vreest een toename van RSI door toenemend laptopgebruik. Volgens de FNV is het tegenwoordig 'normaal' dat bij software- en internetbedrijven 5% van het personeel langdurig ziek is als gevolg van RSI. De problemen doen zich vooral voor bij laptopgebruik omdat men er op verschillende plaatsen mee werkt en niet alle werkplekken aangepast (kunnen) zijn. Zo vergroot het werken in de trein of bij een klant in combinatie met werkdruk de kans op RSI aanzienlijk.

Bron: zelfde onderzoek als hierboven:

54% werkt meer dan 6 uur gemiddeld per dag met een laptop.

62% daarvan doet dit gespreid over een aantal dagen.

38 % daarvan feitelijk dagelijks

66% van de respondenten geeft aan wel eens klachten te hebben:

nek en schouders: 17%

polsen en handen: 10%

vingers: 4%

16% klachten op twee plekken

15% klachten op meer dan twee plekken

22% klachten elke dag

23% klachten meerdere dagen per week

9% continue klachten

86% geeft aan dat de klachten met name veroorzaakt worden door het werk.

81% geeft aan dat de klachten verergerd worden door het werk

84% geeft aan tevreden te zijn over de laptop (ondanks het aantal hoge klachten en ondanks de beperkte voorzieningen)!

Bij financiële instellingen, zakelijke dienstverlening en overheid heeft 65% van de beeldschermwerkers klachten (9% meer dan 3 jaar geleden).

Het aantal Nederlanders dat met RSI in de WAO komt neemt toe: 5% tegen 3% in 1998.

Nog wat opmerkingen uit diverse bronnen:

Ongeveer 20% van de beroepsbevolking -rapport CBS- tot zo'n 43% van de beeldschermwerkers -rapport Arbeids-inspectie- last van rsi-gerelateerde klachten.

Vooraf in Nieuwe Media- en internetbedrijven worden de beleidsregels arboret met voeten getreden. Het is in de Arboret bijvoorbeeld toegestaan *maximaal* 6 uur per dag achter een beeldscherm te werken, inclusief normale pauzes. Er zijn weinig internetbedrijven die die wet naleven.

Ruim 25% van de nieuwe WAO-gevallen in 1999 behoort tot de categorie *aandoeningen van het bewegingsapparaat*, waaronder rsi.

De groene Amsterdammer (20-1-99): GEEN ENKELE instantie durft te schatten wat RSI de Nederlandse samenleving op termijn gaat kosten. Het Verbond van Verzekeraars schat dat schadeclaims rond 2005 het bedrijfsleven jaarlijks tussen de 259 en 638 miljoen kunnen gaan kosten. De totale kosten van ergonomische aanpassingen en productiedaling als gevolg van RSI zijn niet bekend, zelfs niet bij benadering.

Ook hoeveel mensen door RSI in de WAO terechtkomen is niet te achterhalen. Van Eijdsen schat dat een kwart van de mensen met RSI-1 en -2 via de ziektewet in de WAO terechtkomt. De rest kan meestal alleen nog maar parttime werken. Pas sinds begin vorig jaar bestaan er aparte 'ziektecodes' voor RSI, aan de hand waarvan keuringsartsen een afgekeurde patiënt labelen. RSI in hand, pols en arm hebben elk hun eigen rubriekje, gedrieën ressorterend onder de noemer 'ziekten van weke delen/ druk en overbelasting'. Maar het LISV, het instituut dat de WAO-cijfers bijhoudt, durft geen enkele uitspraak te doen over het aantal RSI'ers dat geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is verklaard. De RSI-codes zijn nog niet zo in zwang bij de keuringsartsen, vermoedt men. Waarschijnlijk worden RSI'ers door veel artsen nog steeds ondergebracht in andere ziektecategorieën. Maar welke, daarnaar kan men slechts gissen. Kortom: de RSI'ers zijn zoekgeraakt in de WAO-wirwar.

Bron: site FNV.nl (2002):

Zo'n twee miljoen Nederlanders lopen het risico RSI te krijgen. Al circa 200.000 werknemers zijn door deze aandoening geheel of gedeeltelijk in de WAO beland. RSI kan worden behandeld en zelfs voorkomen door voldoende afwisseling in het werk.

AMSTERDAM - "Werken in de ICT-branche is slecht voor de gezondheid." Dit melden de vakbonden FNV Bondgenoten en CNV Dienstenbond in de Telegraaf. Aanleiding van deze uitspraak is een "schokkend" arbo-onderzoek naar RSI (Repetitive Strain Injury).

Uit het onderzoek is gebleken dat één op de drie ICT-werknemers last heeft van RSI. Spierpijn, pijnlijke nek en schouders, vermoeide handen en vingers zijn de meest voorkomende klachten van RSI.

Dertien procent van alle WAO-gevallen in de ICT-sector wordt veroorzaakt door RSI. Bijna de helft van alle ICT-werknemers die door RSI in de WAO belanden is jonger dan 35 jaar. De vakbonden vinden de uitkomsten van het onderzoek alarmerend en willen snel dit probleem aanpakken. Maar werkgeversvereniging Nederland ICT stelt dat er al voldoende maatregelen worden getroffen om RSI te bestrijden.

Bron, trends in arbeid 2002:

Blz 124.. Zo'n 2,2 miljoen werknemers (exclusief zelfstandigen) voeren in hun werk regelmatig repeterende bewegingen uit. Repeterende bewegingen zijn een belangrijke oorzaak van RSI.

Beeldschermwerk komt het meest voor in administratieve beroepen. Het gaat daarbij vooral om het werk van secretaresses en typisten (2/3 doet vier tot acht uur per dag beeldschermwerk en 32% één tot vier uur per dag, boekhouders en kassiers en overige administratieve beroepen.

In de administratieve beroepen wordt relatief vaak gerapporteerd dat men langdurig in dezelfde houding werkt: ongeveer 55% werkt vier tot acht uur in dezelfde houding en meer dan 30% zegt één tot vier uur in dezelfde houding te werken. Ook het langdurig met gebogen nek werken komt vaak voor in deze beroepen.

Blz 125.. Aan ICT gerelateerde factoren kunnen overigens risicofactoren inhouden als ze samenhangen met een minder goede arbeidsinhoud. Hoge kwantitatieve taakeisen, weinig vaardigheidsmogelijkheden en weinig autonomie zijn in dit onderzoek (Blatter et al, 2000) geassocieerd met een hogere kans op RSI-klachten.. RSI blijkt dus vooral met klachten samen te hangen als sprake is van arbeidsinhoudelijk weinig aantrekkelijk werk of met kort-cyclisch werk. De samenhang van RSI met specifieke ICT toepassingen of organisatorische vernieuwingen is niet aan te tonen.

Blz 126/127/128

Nadelige effecten van het langdurig verrichten van beeldschermwerk zijn volgens Blatter et al. (2000) vooral toe te schrijven aan het langdurig in dezelfde houding werken en in iets mindere mate aan het werken met gebogen polsen en gebogen nek.

Met andere woorden: na correctie voor de effecten van het werken met gebogen polsen, gebogen nek en langdurig in dezelfde houding werken, is het effect van beeldschermwerk op RSI klachten verdwenen. Voor deze drie fysieke belastingsfactoren zijn duidelijke blootstellingseffectrelaties te zien, ook na correctie van elkaars invloed.

Computergebruik is dus op zich een risico voor het ontstaan van RSI, maar pas als er tamelijk lang op dagbasis met de computer wordt gewerkt. Muisgebruik vertoont geen opvallende samenhang met het ontstaan van RSI.

Bron: Internet Managersonline.nl.

8 november 2002 - RSI is de meest voorkomende beroepsziekte onder werknemers. Daarna volgen werkgebonden psychische aandoeningen. Dat blijkt uit het Signaleringsrapport Beroepsziekten 2002 van het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten. Sinds 1 november 1999 zijn Arbodiensten verplicht beroepsziekten te melden aan het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCvB).

WAO-instroom

Gegevens over beroepsziekten zijn belangrijk voor preventie van arbeidsongeschiktheid. RSI werd in het rapport verreweg het meest gemeld. Een kwart van alle meldingen betreft werkgebonden psychische aandoeningen. Een betere aanpak van psychische arbeidsongeschiktheid is dan ook van groot belang voor terugdringen van de wao-instroom.

Bron ANP nieuwsbericht 25/11/2002: Een op de vijf werkenden kampt met RSI

VOORBURG (ANP) - Een op de vijf werknemers heeft last van een muisarm of andere RSI-klachten. Jongeren hebben vaker last van de werkgebonden aandoening aan nek, schouders, armen, polsen en handen. Bovendien geldt ook: hoe lager opgeleid des te meer RSI-klachten.

Dat blijkt uit maandag gepubliceerd onderzoek door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). RSI-klachten kwamen in 2000 voor bij 23% van de werkenden. Beneden de 35 jaar meldt een kwart van de werknemers last te hebben van de aandoening. Onder de 55-plussers is dat 15%.

Verder bestaan volgens het CBS grote verschillen in RSI-klachten naar opleidingsniveau. Van de werknemers die alleen lager onderwijs hebben genoten, meldde 29% last te hebben van een zogeheten muisarm. Onder personen met een afgeronde hbo- of universitaire opleiding is dit 19%.

Bron: Medisch Vandaag, 20 november 2002

'Interne arbodienst alerter op beroepsziekten'

Interne arbodiensten bij grote bedrijven zijn beter in het signaleren en melden van beroepsziekten dan commerciële arbodiensten. Dat blijkt uit het *Signaleringsrapport Beroepsziekten 2002* van het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NcVB). De meest gemelde beroepsziekte is RSI, gevolgd door werkgebonden psychische aandoeningen. Uit de studie, jaarlijks opgesteld in opdracht van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, blijkt verder dat patiënten met werkgebonden huidaandoeningen onvoldoende onder de aandacht komen van bedrijfsartsen.

Arboconvenanten leiden tot daling ziekteverzuim 02 december 2002, Nr. 02/170

Er zijn tot nu toe 33 arboconvenanten afgesloten, die gezamenlijk een besparing kunnen opleveren van ruim 312 miljoen euro per jaar. De afspraken in convenanten beginnen hun eerste vruchten af te werpen, onder meer door een daling van het ziekteverzuim in bijvoorbeeld het primair en voortgezet onderwijs en in verschillende zorgsectoren. Ruim eenderde van de werknemers in Nederland (2,4 miljoen) heeft inmiddels te maken met maatregelen uit arboconvenanten. Dat aantal kan groeien tot de helft van alle werknemers (3,7 miljoen).

Dat staat in de nota 'Arboconvenanten nieuwe stijl: een rapportage over de periode 1999-2002', die demissionair staatssecretaris Rutte van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar de Tweede Kamer heeft gestuurd. Sinds 1999 maken werkgeversorganisaties, vakbonden en het ministerie van SZW afspraken in arboconvenanten om de arbeidsomstandigheden te verbeteren en het ziekteverzuim en de WAO-instroom terug te dringen. Met de arboconvenanten wil het kabinet de blootstelling aan een aantal arbeidsrisico's verminderen. Het gaat daarbij om tillen, werkdruk, RSI, schadelijk geluid en een aantal gevaarlijke stoffen (oplosmiddelen, allergene stoffen en kwarts). Deze risico's leiden in verhouding vaak tot gezondheidsklachten, ziekteverzuim, arbeidsongeschiktheid en veelvuldig gebruik van medische voorzieningen.

De rapportage geeft een overzicht van wat er tot 1 november jongstleden met de convenantenaanpak is bereikt. Naast de 33 inmiddels afgesloten arboconvenanten is voor 19 sectoren een intentieverklaring getekend en worden in vier sectoren oriënterende gesprekken gevoerd over de mogelijkheid van een convenant. Voor de 33 reeds afgesloten arboconvenanten is in totaal een bedrag van 225 miljoen euro gereserveerd. Daarvan is 165 miljoen euro afkomstig van sociale partners, 60 miljoen wordt bijgedragen door het ministerie van SZW. Deze verdeling wijst op een groot gemeenschappelijk draagvlak, stelt staatssecretaris Rutte in zijn brief aan de Kamer vast.

De besparing van ruim 312 miljoen euro per jaar is voor bijna 90 procent te danken aan een daling van het ziekteverzuim. In de berekening zijn de mogelijke effecten van preventieve maatregelen niet meegenomen.

De aard van de afspraken verschilt sterk per convenant. Vroegtijdige reïntegratie en werkdruk zijn de meest voorkomende onderwerpen. In 21 afgesloten arboconvenanten zijn afspraken gemaakt over het onderwerp werkdruk. Dit betekent dat zo'n 2,3 miljoen werknemers te maken krijgen met maatregelen om werkdruk te verminderen. In 24 arboconvenanten zijn afspraken gemaakt over verzuimbegeleiding en vroegtijdige reïntegratie en **in elf arboconvenanten staan afspraken over het terugdringen van RSI**. Zestien arboconvenanten bevatten afspraken over tillen of lichamelijke belasting.

Veel arboconvenanten zijn recent afgesloten of worden in het komende jaar ondertekend. Daarom is het op dit moment slechts beperkt mogelijk de gemaakte afspraken te evalueren, constateert staatssecretaris Rutte. Over de uiteindelijke effecten en opbrengsten is nog geen harde uitspraak te doen. Volgens de bewindsman wijzen eerste tussenmetingen in sectoren waar al langer met een convenant wordt gewerkt op een trendbreuk. Zo blijkt dat de inzet van regioadviseurs in het primaire en voortgezet onderwijs heeft geleid tot een aantoonbare daling van het verzuim op de betreffende scholen. Bij 70 procent van de convenantscholen is het ziekteverzuim gedaald van gemiddeld 14,5 procent naar 11 procent. In de kinderopvang is, mede door een fysiek minder belastende werkwijze, het verzuim met 2 procent gedaald. Een recente meting van de werkdruk bij werknemers uit de thuiszorg - de sector met het oudste convenant - wijst uit dat deze voor het eerst in een reeks van jaren is gedaald. Het aantal medewerkers met burnout is in twee jaar tijd gedaald van 3,3 tot 1,7 procent en het langdurig verzuim is eveneens aanmerkelijk teruggelopen.

Staatssecretaris Rutte kondigt aan dat het kabinet een nieuwe impuls aan de convenantenaanpak wil geven. Klachten die uit het werk voortvloeien en een belangrijke oorzaak van verzuim en WAO-instroom zijn, zullen een prominentere rol gaan spelen in de convenanten. Het gaat in dit verband voornamelijk om psychische problemen en **RSI-klachten**. Bij de intensivering van het beleid zal ook meer aandacht zijn voor de werkdruk die voortvloeit uit agressie en andere ongewenste omgangsvormen, arbeidsconflicten en de werkorganisatie.

12/12/2002: Te weinig aandacht voor RSI bij ICT'ers

Van onze redactie

AMSTERDAM - Directeuren en managers met ICT in hun beheer hebben bijna drie keer zo vaak last van RSI als hun collegas zonder ICT in de portefeuille (40,9% ten opzichte van 15,1%). Deze uitkomst is afkomstig uit Trends in ICT 2003, het jaarlijkse onderzoek van Ernst & Young waaraan 650 directeuren/managers en professionals hebben deelgenomen.

Uit het onderzoek blijkt ook dat hoewel er nog steeds een tekort is aan goed gespecialiseerd ICT-personeel, er tegelijkertijd een groot aantal ICT'ers gedwongen thuis zit. Verder valt op dat telewerken nauwelijks gestimuleerd wordt in Nederland. Slechts 6,6 procent van de ondervraagden geeft aan dat hun organisatie telewerken aanmoedigt.

Van de groep ondervraagden heeft 10,7 procent in 2002 getelewerkt. De meeste telewerkers bevinden zich in de dienstverlening (15,5%), de minste telewerkers in de handel en distributie (7,4%). Ruim 22 procent van de ondervraagden zegt dat hun organisatie telewerken absoluut niet stimuleert.

Maar liefst 28,6 procent van de 650 ondervraagde directeuren/managers en professionals gaf aan dat er binnen hun organisatie geen preventieve maatregelen tegen RSI worden genomen of dat men niet bekend is met dergelijke maatregelen. Ondanks de hoge afwezigheid van preventieve maatregelen beoordeelt 53,3 procent van de ondervraagden het RSI-beleid toch als goed of voldoende. Een beduidend lagere 15,6 procent beoordeelt het RSI-beleid als onvoldoende tot slecht.

ARBO

Werkgevers zijn verplicht zich te laten bijstaan door een ARBO dienst voor de volgende zaken:

1. De Risico inventarisatie & evaluatie: RI&E
2. Begeleiding van zieke werknemers
3. Uitvoeren van periodiek arbeidsgezondheidskundig onderzoek (PAGO)
4. Houden van een arbeidsomstandigheden spreekuur
5. Uitvoeren van aanstellingskeuring

Bedrijven zijn vrij om een interne of externe (gecertificeerde) Arbo-dienst in te schakelen.

Medio 2000 zijn er in totaal 112 gecertificeerde diensten. 63 externe diensten (inclusief de ARBO unie met zijn 17 diensten) en 49 interne diensten.

Tezamen bestrijken deze 112 diensten ruim 6 miljoen werknemers, waarvan 6 grote landelijke diensten ruim 80% onder hun hoede hebben.

AD, 28-01-2003: Arbodiensten groeien fors

De arbodiensten en arbo-adviesbureaus hebben een onstuimige groei doorgemaakt. De bureaus hebben hun banen bijna verdrievoudigd van 3550 in 1995 tot 9570 in 2001. Het CBS constateert dat de omzet in deze periode meer dan verdubbeld is tot 859 miljoen euro. De laatste jaren ziet het CBS echter een afnemende groei. In 2001 nam de omzet 9 procent toe, het jaar ervoor was dat nog 14 procent.

Computergebruikers en RSI

Nederland kent 3 miljoen regelmatige computergebruikers (bron: de digitale economie 2002):

Blz 76:	Aantal beeldschermwerkers		Aandeel in werkzame beroepsbevolking	
		ww	soms	
Totaal				
1996	3.192 *1000	28%		53%
1997	3.547	25		56
1998	3.797	25		58
1999	4.027	25		59
2000	4.094	27		59
<u>waarvan:</u>				
Landbouw				
	1996	44	57	22
	2000	51	60	23
Delfstoffenwinning				
	1996	8	29	76
	2000	11	27	86
Industrie				
	1996	498	28	50
	2000	568	31	56
Energie en Waterleidingbedrijven				
	1996	32	24	78
	2000	25	16	78
Bouwnijverheid				
	1996	95	31	23
	2000	129	29	28
Handel en Horeca				
	1996	487	34	45
	2000	660	35	52
Vervoer, opslag en communicatie				
	1996	190	20	49
	2000	210	23	51
Zakelijke dienstverlening				
	1996	683	13	82
	2000	973	12	86
Overige dienstverlening				
	1996	741	41	51
	2000	944	40	55
Overheid				
	1996	368	20	81
	2000	404	17	86

blz 183:

RSI-Klachten per bedrijfstak (% werkzame personen)

	1999	2000	% RSI-ziekteverzuim
Onderwijs	16%	18%	3
Financiële instellingen	21	19	2
Openbaar bestuur	20	19	2
Vervoer, opslag en communicatie	28	23	4
Handel	24	22	3
Gezondheids- en welzijnszorg	18	24	3
Zakelijke dienstverlening	21	24	2
Bouwnijverheid	25	26	6
Ind., delfstoff, energie & waterl	22	26	5
Horeca	20	27	5
Cultuur en overige dienstverlening	24	27	1